

Франчук Марія Миколаївна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В.А.**

Інститут усиновлення в міжнародних правових актах

Усиновлення, як соціальний інститут, відомий людству з найдавніших часів, однак його мета, у різні епохи, цілком і повністю залежала від ступеню розвитку конкретного суспільства. До початку XXI століття світовим співтовариством було напрацьовано та переосмислено низки вихідних положень цього правового інституту з метою вдосконалення, регулювання нормативно-правової бази, яке зачіпає інтереси дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та сімейних пар, які не можуть мати власних дітей або просто прагнуть допомагати. Актуальність досліджуваної теми зумовлена необхідністю розгляду положень міжнародних договорів, які регулюють процес усиновлення, оскільки, зростає необхідність уніфікувати норми щодо захисту прав дитини під час здійснення усиновлення, у зв'язку зі збільшенням кількості випадків усиновлень дітей іноземцями.

Метою статті є аналіз наявної міжнародної нормативно-правової бази, яка регулює відносини сторін у сфері усиновлення.

Міжнародні декларації, конвенції та договори спрямовані на закладення основи для формування міжнародних стандартів у сфері усиновлення та підкреслюють всесвітнє занепокоєння добробутом дітей.

Першою декларацією у галузі прав дитини ухвалена міжурядовою організацією є Женевська декларація 1924 р., яка проголошувала необхідність забезпечити дитину, яка стала сиротою чи безпритульною притулком та доглядом. Проте зазначена декларація не є досконалим документом, оскільки вона є більше закликом до людства і не розглядає дитину як суб'єкта правовідносин. Проте, саме Женевська декларація заклала основи для формування міжнародних стандартів у сфері прав дитини [1].

Наступним міжнародним документом є Декларація прав дитини 1959 р. у якій закріплено принцип, згідно з яким діти мають право на «любів і розуміння». Зазначається, що діти, якщо це можливо, повинні зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків або ж там, де вони будуть морально та матеріально забезпечені. Саме в цій декларації вперше застосовано поняття «інтереси дитини» та необхідність їх забезпечення[1].

Продовженням розвитку міжнародного правового забезпечення процесу усиновлення стала Декларація ООН про соціальні та правові принципи стосовно захисту і благополуччя дітей 1986 р.. Вона визначає обставини, за яких розглядається можливість усиновлення дитини. Так, якщо батьки не виявляють турботи про свою дитину або вона є неналежною, то слід розглянути питання про передачу їх обов'язків на родичів з боку батьків дитини, про передачу дитини на виховання в іншу сім'ю або про усиновлення. Головною метою усиновлення визнається забезпечення постійної сім'ї для дитини, піклування про яку не можуть здійснювати її батьки. При розгляді можливого вибору для усиновлення особи, відповідальні за усиновлення дитини, повинні вибрати найбільш підходящі для

дитини умови. Зазначається, що після усиновлення дитина стає повноправним членом сім'ї усиновлювача [3].

Ще одним актом універсального характеру, який торкається проблеми усиновлення стала Конвенція ООН про права дитини 1989 р. держави-учасниці якої «впевнені в тому, що сім'ї як основному осередку суспільства і природному середовищу для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства».

Стаття 21 Конвенції присвячена регулюванню усиновлення дитини іноземцями, яке розглядається як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або усиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим. Стверджується необхідність здійснення процедури усиновлення виключно компетентними державними органами на підставі чинного законодавства та в інтересах дитини [5].

Найважливіший міжнародний правовий акт у сфері усиновлення – Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, яка була прийнята 29 травня 1993 р., проте досі не ратифікована в Україні. Метою конвенції є створення гарантій для здійснення міждержавного усиновлення в найкращих інтересах дитини та при додержанні усіх її основних прав, побудова системи співробітництва між Договірними Державами для забезпечення дотримання таких гарантій та, таким чином, запобігти викрадення, продажу дітей або торгівлі ними.

Істотне значення має, проголошений в Конвенції, принцип субсидіарності, який полягає в необхідності вживати з боку держави заходи, спрямовані на збереження сімей чи пошук можливостей для усиновлення дитини в середині держави. При цьому, такий принцип розглядає усиновлення іноземцями не як крайній захід, який може призвести до необґрунтованої затримки у пошуках сім'ї для дитини за кордоном.

Важливе значення має закріплення в акті принципу надання згоди дитини на усиновлення з урахуванням віку та ступеня зрілості дитини, поінформованості дитини про правові наслідки усиновлення. Окрім того визначено, що діяльність з усиновлення має здійснюватись організаціями, які відповідають вимогам наведеним у Конвенції [2].

До наступної групи міжнародних актів, які стосуються процесу усиновлення можна віднести Європейську конвенцію про усиновлення дітей, яку в Україні ратифіковано 15 лютого 2011 р. Цей міжнародний документ встановлює основні правила здійснення усиновлення. Згідно з Конвенцією, усиновлення є дійсним лише за умови, що його здійснено рішенням суду або адміністративного органу, які переконані у тому, що усиновлення відповідає найвищим інтересам дитини та забезпечує її стабільними та гармонійними домашніми умовами. Серед основних умов усиновлення визначено мінімальний вік усиновлювача, який не може бути меншим за 18 років та більшим за 30 років. Різниця у віці між усиновлювачем та дитиною повинна становити не менше 16 років. Однак, допускаються винятки, які можливі виключно для задоволення найвищих інтересів дитини.

Важливо зазначити, що положення Європейської конвенції про усиновлення дітей врегульовує актуальне питання щодо доступу до інформації та розкриття даних про усиновлення, усиновлювачів, батьків дитини. У статті 22 зазначено, що

усиновлення може бути таємним, процедура його здійснення закритою. Усиновлювач й усиновлена дитина мають одержати документ, який засвідчує дату й місце народження усиновленої дитини, але явно не розкриває факту усиновлення чи особу батьків, від яких походить дитина. Проте, усиновлена дитина повинна мати доступ до наявної інформації стосовно її походження. Така інформація має зберігатися у компетентних органах більше 50 років [4].

Хоча Конвенція містить багато основоположних засад інституту усиновлення, але багато питань залишається поза її увагою і потребують додаткової розробки на міжнародному та державному рівнях.

Отже проаналізовані вище міжнародні документи становлять собою унікальний комплекс міжнародно-правових стандартів у сфері усиновлення дітей і слугують орієнтиром для вдосконалення вітчизняного законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ван Бюрен, Джеральдіна Міжнародне право в галузі прав дитини [Електронний ресурс] /Дж. Ван Бюрен: Пер. З англ. Г.С. Краснокутського – 2006. – 524 с. – Режим доступу до ресурсу: https://books.google.com.ua/books?id=9ITuivD-2ioC&pg=PA27&lpg=PA27&dq=Женевська+декларация+1924+p&source=bl&ots=bUzet_nJK.
2. Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, яка була прийнята [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_365.
3. Декларація ООН про соціальні та правові принципи стосовно захисту і благополуччя дітей [Електронний ресурс]. – 1986. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_131.
4. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a17.
5. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – 1989. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021.